

•апівжкі

Актуальныя аспекты культурна-адпачынковай дзейнасці ў аграгарадках і сельскай мясцовасці

В и Н

т шШ

УДК [008+379.8](476-22)(082)
ББК 77(4Бен)
A43

Укладанне:

кандыдат філалагічных навук, прарэктар па вучэбнай рабоце
ДУА «Інстытут культуры Беларусі» *I. Б. Лапцёнак*;
кандыдат культуралогії, дацэнт, загадчык кафедры культуралогії
і псіхолага-педагагічных дысцыплін
ДУА «Інстытут культуры Беларусі» *A. I. Сцепанцоў*;
загадчык сектара сацыякультурнай дзейнасці
ДУА «Інстытут культуры Беларусі» *Л. Ф. Жмачынская*

Агульная рэдакцыя:

кандыдат філалагічных навук, прарэктар па вучэбнай рабоце
ДУА «Інстытут культуры Беларусі» *I. Б. Лапцёнак*

Рэцэнзенты:

доктар культуралогії, прафесар кафедры
УА «Беларускі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт» *Павільч А. А.*;
кандыдат сацыялагічных навук, дактарант
ДНУ «Інстытут сацыялогіі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі» *Кабяк А. В.*

*Рэкамендавана навукова-метадычным саветам
ДУА «Інстытут культуры Беларусі» (пратакол № 3 ад 25.02.2016 г.)*

Актуальныя аспекты культурна-адпачынкавай дзейнасці ў аграгарадках
A43 і сельскай мясцовасці / укл. : I. Б. Лапцёнак, A. I. Сцепанцоў, L. F. Жмачынская ; агул. рэд. I. Б. Лапцёнак. — Мінск : Інстытут культуры Беларусі, 2016. — 174 с.

ISBN 978-985-7045-30-3.

Выданне прысвечана аналізу прыярытэтных напрамкаў развіцця культуры ў сельскай мясцовасці, даследаванню фактараў дыферэнцыяцыі зместу культурнай дзейнасці ў сферы вольнага часу, абагульненню вопыту работы клубных установ. У практичнай частцы прадстаўлены матэрыялы сцэнарна-метадычнага комплексу і майстар-класаў, праведзеных ДУА «Інстытут культуры Беларусі».

Матэрыялы адрасаваны спецыялістам у галіне традыцыйнай культуры, работнікам клубных установ, музеям, бібліятэк, выкладчыкам устаноў дадатковай адукцыі дарослых, вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукцыі, слухачам перападрыхтоўкі па дысцыплінах спецыяльнасці 2-23 02 72 «Культурна-адпачынкавая дзейнасць».

УДК [008+379.8](476-22)(082)
ББК 77(4Бен)

©Лапцёнак I. Б., Сцепанцоў A. I.,
Жмачынская Л. Ф., укладанне, 2016
©ДУА «Інстытут культуры Беларусі», 2016

ISBN 978-985-7045-30-3

ЗМЕСТ

Уводзіны.

Развіццё культуры ў сельскай мясцовасці: прыярытэтныя напрамкі
дзейнасці клубных устаноў. *Лапчёнак І. Б.* 3

Раздел 1.

Фактары дыферэнцыяцыі зместу культурнай дзейнасці ў сферы вольнага часу

<i>Кузьменка Т. В.</i>	Сацыякультурныя рэсурсы сельскіх рэгіёнаў	8
<i>Лашук І. В.</i>	Дынаміка стратэгій паводзін у вольны час сацыяльна-дэмографічных і тэрытарыяльных груп беларускага грамадства	16
<i>Голубева І. Р.</i>	Актуальная праблемы навукова-метадычнага забеспечэння дзейнасці клубных устаноў.....	35

Раздел 2.

Сучасны стан, новыя тэндэнцыі і падыходы ў рабоце клубных устаноў у аграгарадках і сельскай мясцовасці

<i>Лозка А. Ю.</i>	Сучасная мадэль сеткі клубных устаноў і іх метадычных службаў: тыпалогія і структура	49
<i>Сцяпанцоў А. І.</i>	Аграгарадкі: новыя падыходы ў арганізацыі вольнага часу	61
<i>Гуцько В. Л.</i>	Івэнт-менеджмент культурна-адпачынковай дзейнасці клубных устаноў	69
<i>Жылінская Т. Г.</i>	Тэатралізацыя як творчы метад сцэнарыста культурна-адпачынковых праграм	75
<i>Лапчёнак І. Б.</i>	Фальклор і сучасная культурная дзейнасць	79

Раздел 3.	Укараненне культурных практик: матэрыялы майстар-класаў па захаванию і развіццю традыцыйнай культуры
<i>Віннікава М. М.</i>	Асаблівасці традыцыйнага беларускага касцюма, Жаночыя галаўныя ўборы ручніковага тыпу на Беларусі
<i>Рыжкова Л. М.</i>	Асаблівасці развіцця традыцыйнага беларускага вакальна-харавога мастацтва: элементы тэатральнай сістэмы К. С. Станіслаўскага ў практицы работы дзіцячага фальклорнага ансамбля «Калыханка»
<i>Каліноўская А. Т.</i>	Традыцыйныя беларускія танцы: спецыфіка і асаблівасці выканання
<i>Суши Г. А.</i>	Нацыянальныя беларускія промыслы і рамёствы. Саломапляценне ў Беларусі
<i>Жукава А. М.</i>	Пляценне народнага беларускага пояса на пальцах.....
<i>Савіцкая М. В.</i>	Традыцыйныя віды рамёстваў: мокрае і сухое валенне
<i>Лозка А. Ю.</i>	Беларускі лялечны тэатр «Батлейка»
Раздел 4.	Сцэнарна-метадычны комплекс

Жылінская Т. Г.,

старши выкладчык кафедры тэорыі і методыкі
выкладання мастацтва УА «Беларускі дзяржаўны
педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка»

ТЭАТРАЛІЗАЦЫЯ ЯК ТВОРЧЫ МЕТАД СЦЭНАРЫСТА КУЛЬТУРНА-АДПАЧЫНКАВЫХ ПРАГРАМ

Культурна-адпачынковая программа — форма мастацкага мадэлявання навакольнага свету ў гульнёвай тэатральна-мастацкай дзейнасці ўсіх удзельнікаў, уцягнутых у яе кола.

Сцэнарый — гэта спосаб фіксацыі культурна-адпачынковай программы ў форме літаратурна-рэжысёрскага апісання з апорай на псіхолага-педагагічныя ўмовы арганізацыі. Ён, несумненна, запазычвае і акумулюе ў сабе агульныя ўласцівасці драматургіі, але ў той жа час мае і свае спецыфічныя асаблівасці:

- комплексны характар арганізацыі на базе дакументальні-публіцыстычнага матэрыялу;
- характар узаемадзеяння ўсіх удзельнікаў;
- разнастайныя формы правядзення.

Сцэнарыст, аўтар сцэнарыя, — той чалавек, які непасрэдна фіксуе пастановочную задуму. Працэс стварэння пастановачнай задумы ў культурна-адпачынковай программе не заўсёды індывідуальны, і ўсё ж за чалавекам, які стварае асноўную драматургічную канву будучай пастановкі з наступнай яе дапрацоўкай у якасці сцэнарыя, застаецца права на назыву.

Перад сцэнарыстам культурна-адпачынковай программы перш за ўсё стаіць задача злучэння і арганізацыі ў адзіне, кампазіцыйна-эстэтычнае цэлае розных узроўняў сацыяльна-значнай інфармацыі:

- мастацка-вобразнага;
- актыўна-дзейснага;
- інфармацыйна-лагічнага.

Ступень злучэння заўсёды залежыць ад спалучэння фактараў як у драматургіі, так і ў рэжысуры і можа вагацца ад простых формаў да складаных. Пры гэтым узровень іх уздзеяння на гледача не заўсёды адназначна спалучаецца абранымі намаганнямі. Але, тым не менш, трэба адзначыць, што шчырая, праўдзівая і прафесійная работа, зробленая менавіта для гледача, а не для дэманстрацыі ўласнага майстэрства, апялюе да эмоций тых, хто знаходзіцца ў зале, і падкупляе іх.

На нашу думку, адзін з самых перспектывных метадаў такога злучэння на сучасным этапе развіцця канцепцыі распрацоўкі культурна-адпачынковых

праграм — метад тэатралізацыі. Ён прадугледжвае сінтэзаванне кампазіцыйнага пачатку, данясенне сацыяльна-значнай інфармацыі на фоне вобразнага рашэння. Прычым метад мае дастатковы набор якасных элементаў выкарыстання самадзейных удзельнікаў як у перыяд падрыхтоўкі, так і ў імправізацыйных момантах пры старанна спланаваным выступленні.

Тэатралізацыя прадугледжвае наяўнасць асаблівай псіхалагічнай-творчай атмасферы, характэрнай для сапраўднай тэатральнай дзеі, выкліканай паўнавартасной драматургіяй, якая мае тэму, ідэю, драматычную сітуацыю, пяць структурных элементаў сцэнарыя, адзін ці два з чатырох відаў канфлікту, неабходны набор сродкаў і метадаў, які сёння выдзелены ў тэорыі і практыцы стварэння драматургічнага тэксту. Акрамя таго, тэатралізацыя патрабуе асаблівага погляду рэжысёра-пастаноўшчыка. Не выключана, што ў падрыхтоўцы культурна-адпачынковай праграмы і сцэнарыст, і рэжысёр-пастаноўшчык — гэта адна асоба. І аб'ём творчага пасылу і імпульсу ў такім выпадку ўзрастает.

Безумоўна, у аснову метаду тэатралізацыі павінна быць пакладзена нейкая падзея, з якой нараджаецца гісторыя. Прычым змест апошняй можа вагацца ў вельмі вялікім дыяпазоне: ад бытавой замалёўкі з ярка выяўленымі харектарамі дзеючых асоб да такой з'явы сучаснасці, якая здольная згуртаваць масы ў адзіным эмацыянальным парыве. Каб граматна раскрыць гісторыю, трэба абавязкова:

вызначыць у ёй тэму — матэрыял для гісторыі і яго ацэнку;

ідэю — харектары персанажаў, іх шлях да канфлікту і фінал;

драматычную сітуацыю — становішча герояў, якое пераадольвае магчымасці іх харектараў;

раскрыць усе калізіі ў пяці структурных элементах сцэнарыя — экспазіцыі, абавязковай сцэне, крызісным моманце, драматычных перыпетыях і кульмінацыі.

Пасля гэтага можна брацца за пастаноўку метадам тэатралізацыі. Прычым неабходна мець на ўвазе, што дадзены метад можа пранізваць як усю культурна-адпачынковую праграму, так і адну або некалькі яе частак.

Але веданне законаў драматургічнай пабудовы і спалучэння — гэта яшчэ не залог поспеху самой праграмы. Тут патрабуеца і рэжысёрска-пастановачнае ўменне арганізаваць сцэнарны матэрыял з дапамогай розных прыёмаў (кантрастных і мантажных) дэкаратыўна-мастацкага афармлення (прасторавых кампазіций), якія дапаўняюць агульную атмасферу пастаноўкі.

Варта памятаць, што арганізацыя культурна-адпачынковых праграм на аснове абстрактна сканструйваних сцэнарыяў без ведання законаў і заканамернасцей творчага працэсу, без глыбокага мастацкага і дакументальнага даследавання не дае станоўчых вынікаў, прыводзіць да страты даверу аўдыторыі гледачоў, зніжае аўтарытэт установы культуры.

Культурна-адпачынковыя праграмы з элементамі тэатралізацыі або пастаўленыя цалкам метадам тэатралізацыі — гэта заўсёды комплекс, які змя-

шчае ў сабе асаблівую эмацыянальную атмасферу, што пераводзіць першы ўзровень успрымання гледача (цікавасць) у больш высокі (суперажыванне) і ідэнтыфікацыю сябе з дзеючымі асобамі. Любая тэатралізаваная пастаноўка будзе ўключаць:

- 1) сімвалічны блок, заснаваны на рытуальнасці і пераемнасці: пачатак — фінал, сустрэча — провады, завязка — кульмінацыя; цырыманіял, калі ён неабходны (узнагароджанні, віншаванні і г.д.);
- 2) забаўляльны блок, які прадугледжвае актыўныя сітуацыйныя зносіны і варыятыўнасць разнастайных формаў культурна-адпачынковай дзейнасці;
- 3) відовішчны блок, заснаваны на нумарным, дэкарацыйным і святламузычным рашэннях, які ўключае ў сябе актыўны гульнёвы пачатак.

Метад тэатралізацыі, добра распрацаваны ў тэорыі і практыцы, у пачатку XX ст. выклікаў да жыцця новы прафесійны напрамак — рэжысёrsка-сцэнарны. На сённяшні дзень ён папаўняецца новымі ведамі ў галіне асноўных тэндэнций і інтанацый сучаснага свету, а таксама з дапамогай сінтэзавання разнастайных формаў. І ў гэтым ракурсе метад тэатралізацыі па-ранейшаму ўяўляе сабой найбольш перадавы метад арганізацыі сцэнічнага матэрыялу.

Матэрыялам для тэатралізацыі можа з'явіцца як часопісная паласа, філасофскі трактат, медыцынская нататка, так і мастацкая літаратура. Галоўнае тут — знайсці агульную тэму і ідэю. Трэба памятаць, што празмернае калейдаскопічнае ці рэзкае мільгаценне дзеянняў парушыць той асацыятыўны рад, які сцэнарыст і рэжысёр намагаліся стварыць у гледача.

Так, адзін з самых распаўсядженых прыёмаў — прыём кантрасту, які заснаваны на сутыкненні працілеглых з'яў, заўжды цікава падкрэслівае канфліктнасць драматургічнай задумы. Але ж, у адрозненне ад драматургічнага твора, сюжэт сцэнарыя заўжды аслаблены, нават тады, калі гаворыцца аб літаратурна-музычнай тэатралізацыі. Таму не заўсёды правамоцны антыподы, супрацьлегласці і іншыя кантрасты, якія расквечваюць канцэртную пляцоўку.

Існуе яшчэ нямала цяжкасцей у кампазіцыйнай пабудове сцэнарыя метадам тэатралізацыі. Найбольш распаўсядженая — увядзенне пасля кульмінацыі (якая, як памятаем, з'яўляецца маральна-этычным вынікам) тлумачэння гледачу пра тое, што адбылося.

Вельмі часта, нават у тэатралізаваным прадстаўленні, выступаюць з доўгімі прамовамі аб «агульнавядомым», для чаго чытаюць іх па паперцы. Такія моманты трэба абавязкова праговорваць загадзя і асэнсоўваць іх з дапамогай папярэдніх і наступных эпізодаў.

Неабходна дамагчыся, каб кожны нумар праграмы ці дзеяння быў успрыняты аўдыторыяй з цікавасцю. Але ж, з другога боку, пажадана смялей эксперымен-

таваць, інакш аўтар сцэнарыя культурна-адпачынкавай праграмы не зможа адысці ад штампаў і стэрэатыпнага асвялення рэчаіснасці.

Сучасная культурна-адпачынкавая праграма, пастаўленая з дапамогай методу тэатралізацыі, несумненна, насычана інтэлектуальнымі знаходкамі, падводкамі да ідэі і інфармацыйна-пазнавальнымі момантамі. Яна рацыянальная, мае практычныя мэты, задавальняе асабістъя патрэбы ўдзельнікаў і ў той жа час рамантычная. Гэта значыць, што праграма ўтрымлівае ў сабе нешта незвычайнае і акружана арэолам выключнасці. А сінтэз формаў дае ту ю перавагу, у якой добра прачытаўца наступныя харктарыстыкі: мабільнасць, інтэграцыйнасць, шматгалоссе, нечаканасць эффектаў, парадаксальнасць спалучэнняў і інш. Гэта выдатная магчымасць для рэалізацыі творчага патэнцыялу рознахарактарных удзельнікаў у рамках адной культурна-адпачынкавай праграмы.

Спіс выкарыстаных крыніц

- Генкин, Д. М., Конович, А. А. Сценарное мастерство культпросветработника / Д. М. Генкин, А. А. Конович. — М. : Сов. Россия, 1994. — 123 с.
- Мішчанчук, У. А. Майстэрства акцёра / У. А. Мішчанчук. — Мінск : Польмя, 2000. — 110 с.
- Соснова, М. Л. Искусство актера : учеб. пособие для вузов / М. Л. Соснова. — М. : Академ. проект : Фонд «Мир», 2005. — 432 с.
- Театр [Электронный ресурс] : энциклопедия по материалам изд-ва «Большая энциклопедия» : в 3 т. — Электрон. дан. (486 Мб). — М. : Кордис-Медиа, 2003.
- Тэатральная Беларусь : энцыклапедыя : у 2 т. / рэдкал. : Г. П. Пашкоў [і інш.]. — Мінск : БелЭН, 2002 — 2003.